

Bareferanse ya Mukanda ya Lukutakanu Luzingu mpi Kisalu

MAYI 7-13

BIMVVAMA YA NDINGA

YA NZAMBI | MARKO 7-8

**“Baka Nti na Nge ya Mpasi, mpi Fula
Kulanda Mono”**

noti ya kulongukila ya *nwtsty-E* ya Mar 8:34

bika yandi kudibuya: To “bika yandi yambula banswa na yandi yonso.” Yo ke monisa luzolo ya muntu ya kudibuya kibeni to kuyambula bima na yandi sambu na kudipesa ya mvimba na Nzambi. Bo lenda balula bangogo yai ya Kigreki na bangogo, “yandi fwete kuditubila nde ve,” yo me fwana kibeni sambu yo lenda tendula kudibuyisa bampusa na beto mosi, balukanu na beto to mpi bima yina beto ke sepela ti yo. (2Bk 5:14, 15) Marko sadilaka mpi kisongi-diambu yai ya Kigreki ntangu yandi tubaka mutindu Piere buyaka Yezu.—Mar 14:30, 31, 72.

w92-F 8/1 17 § 14

**Inki Mutindu Nge Ke Bakaka Ntinu
Sambu na Luzingu?**

¹⁴ Yezu Kristu tubilaka balongoki na yandi mpi bantu ya nkaka nde: “Kana muntu ke zola kulanda mono, bika yandi kudibuya (to “yandi fwete kuditubila nde ‘ve’” Charles B. Williams) mpi yandi baka nti na yandi ya mpasi mpi yandi fula kulanda mono.” (Marko 8:34) Kana beto ke ndima kulanda Yezu, beto fwete kudibongisa sambu na “kufula” kulanda yandi. Beto fwete sala yo ve sambu na kubakila yo lufutu mosi buna, kansi sambu kana beto katula dikebi mwa fioti, beto lenda sadila ve luswasukusu mpi yo lenda bebisama mambu na beto ya mbote to nkutu kubebisa mambote ya mvula na mvula yina beto lenda baka. Kuyela na kimpeve ke salamaka malembe-malembe, kansi yo lenda beba nswalu kana beto ke tudila yo ve dikebi!

w08 10/1 25-26 § 3-4

**Inki Nge Tafuta Sambu na Kulanda
na Kuzinga?**

³ Na dibaku yina, Yezu yulaka bangiufula yai zole yina pusaka bantu na kuyindula: “Inki mambote muntu ta baka kana yandi baka nsintoto ya mvimba mpi yandi vidisa luzingu na yandi?” mpi “Nki kima muntu ta pesa kibeni na kisika ya luzingu na yandi?” (Marko 8:36, 37) Mvutu na ngiufula ya ntete ke monisa pwelele bangindu ya bantu. Yo kele mfunu ve sambu na muntu na kubaka nsintoto ya mvimba mpi kuvidisa luzingu na yandi. Muntu ta sepela ti bima ya kinsuni kaka kana yandi kele na luzingu. Ngiufula ya zole ya Yezu ke tuba nde: “Nki kima muntu ta pesa kibeni na kisika ya luzingu na yandi?” Ziku yandi zolaka kuyibusu bawi na yandi mambu yina Satana tubaka na bilumbu ya Yobi nde: “Muntu ta pesa konso kima yina yandi kele na yo sambu na luzingu na yandi.” (Yobi 2:4) Sambu na bantu yina ke sambilaka ve Yehowa, mambu yina Satana tubaka lenda vanda masonga. Bantu mingi ke salaka konso kima yina to ke fwaka konso munsiku yina kaka sambu na kubikala na luzingu. Bangindu ya mutindu yai kele mbote ve sambu na Bakristu.

⁴ Beto me zaba nde Yezu kwisaka ve na ntoto sambu na kupesa beto mavimpi ya mbote, kimi-vwama, mpi luzingu ya nda na nsintoto yai. Yandi kwisaka sambu na kupesa beto dibaku ya kuzinga mvula na mvula na nsintoto ya mpa mpi kivuvu yai, kele mfunu mingi sambu na beto. (Yoane 3:16) Mukristu ta bakisa mbote ngiufula ya ntete ya Yezu nde “inki mambote muntu ta baka kana yandi baka nsintoto ya mvimba mpi yandi vidisa kivuvu na yandi ya kuzinga mvula na mvula?” Mvutu kele nde ata mambote mosi ve. (1 Yoane 2:15-17) Sambu na kusadisa beto na kupesa mvutu na ngiufula

ya zole ya Yezu, beto lenda kudiyula nde: ‘Keti mono kele ya kuyilama sambu na kutambika konso kima yina sambu nde kivuvu na mono ya kuzinga na nsi-ntoto ya mpa kuvanda ya kieleka?’ Mvutu na beto na ngiufula yai ke monisa mutindu kivuvu yai kele kibeni ngolo na bantima na beto.—Fwanisa Yoane 12:25.

Timuna Sambu na Kusosa Bimvwama ya Kimpeve

w00 3/1 10-11 § 9-11

Keti Nge Kele ti “Mabanza ya Kristo”?

⁹ Muntu yina vandaka makutu ya kufwa mpi yina vandaka kutuba mbote ve. Yezu wilaka muntu yango mawa mpi kuditulaka na kisika na yandi. Yo yina Yezu salaka kima mosi ya kuyituka. Yandi nataka muntu yina na kingenga, ntama ti kimvuka ya bantu yina vandaka pana. Yezu salaka bidimbu na kundimisa muntu yango mambu yina yandi ta sala. Yandi “tulaka misapi na yandi na makutu ya muntu yina, na nima ya kulosa mate, yandi simbaka ludimi na yandi.” (Marko 7:33) Na nima, Yezu talaka na zulu mpi yandi pemaka ngolo. Mambu yina Yezu salaka zolaka kumonisa muntu yina nde ‘Ngolo yina mono ke zola kusadila mambu yai ke katuka na Nzambi.’ Nsuka-nsuka, Yezu tubaka nde: “Kanguka.” (Marko 7:34) Ebuna makutu ya muntu yango kangukaka, mpi yandi yantikaka kutuba mbote-imbote.

¹⁰ Dikebi ya nki mutindu Yezu vandaka kutudila bantu ya nkaka! Yandi vandaka kuwila bo mawa, mpi mawa yina vandaka kupusa yandi na kulungisa bampusa na bo. Bonso Bakristu, beto fwete yedisa mpi kumonisa mabanza ya Kristu na mutindu na beto ya kutadila bantu ya nkaka. Biblia ke kebisa beto nde: “Beno vanda ti mabanza ya mutindu mosi, beno monisa kikalulu ya kuditula na kisika ya bankaka, zola ya kimpangi, mawa ya nene, mpi kudikulumusa.” (1 Piere 3:8) Yo ke lomba beto na kutula dikebi na bantu ya nkaka ntangu beto ke tuba mpi ke sala mambu.

¹¹ Na dibundu, beto ta tula dikebi na mawi ya bantu ya nkaka, ntangu beto ke pesa bo lukanu mpi ke sadila bo mambu mutindu beto ke zolaka nde bantu kusadila beto. (Matayo 7:12) Yo ke tadila kukeba na mambu yina beto ke tuba mpi kuzaba mutindu ya kutubila yo. (Bakolosai 4:6) Kuvila ve nde “Kutuba kukonda kuyindula kele bonso kulwadisa muntu na mbele ya bitumba.” (Bingana 12:18) Inki mutindu kusadila ndongisila yai na kati ya dibuta? Bankwelani yina kele ti zola ya masonga, konso muntu na kati na bo ke tulaka dikebi na mawi ya nkwelani na yandi. (Baefeze 5:33) Bo fwete buya kusadila bangogo yina ke Iwadisa, kufinga—mambu yonso yina lenda Iwadisa nkwelani na yandi. Diaka, bibuti yina ke zolaka bana na bo fwete tula dikebi na mawi na bo. Kana yo ke lomba kusungika bo, bibuti yai fwete sala yo ti luzitu mpi kukonda kupesa bana na bo nsoni. (Bakolosai 3:21) Kana beto ke tudila bantu ya nkaka dikebi, yo ta monisa kibeni nde beto kele ti mabanza ya Kristu.

MAYI 14-20

BIMVVAMA YA NDINGA

YA NZAMBI | MARKO 9-10

“Mbona-Meso Yina Ke Kumisa Lukwikilu Ngolo”

w05 2/1 5 § 9-10

Bambikudulu Vandaka Kutubila Ntetentete Kristu

⁹ Mvula kuluta mosi lutaka banda Yezu pesaka nzikisa nde yandi kele Mesia. Paki ya mvula 32 ya ntangu na beto lungaka mpi lutaka. Bantu mingi yina kwikilaka na yandi yambulaka kulanda yandi, ziku sambu na mbangika, bima ya kinsuni to basusi ya luzingu. Ziku bantu ya nkaka lembaka nitu sambu Yezu buyaka nde bo tula yandi ntotila na bo. Ntangu bamfumu ya mabundu ya Bayuda mekaka yandi, Yezu buyaka kusala ata kidimbu mosi ya zulu sambu na kudipesa lukumu. (Matayo 12:38, 39)

Mutindu yandi buyaka, yo yangisaka mabanza na bo. Diaka, Yezu yantikaka kuzabisa balongoki na yandi diambu mosi yina vandaka kibeni mpasi sambu bo bakisa—“yandi fwete kwenda na Yeruzalemi, ebuna bankuluntu, bamfumu ya banganga-nzambi, ti bansekudi ta monisa yandi mpasi mingi, mpi bo ta fwa yandi.”—Matayo 16:21-23

¹⁰ Na nima ya bangonda uvwa to kumi, ntangu ta lunga “sambu [Yezu] katuka na nsi-ntoto yai mpi yandi kwenda na Tata.” (Yoane 13:1) Sambu yandi vandaka kudibanza na balongoki na yandi ya kwikama, Yezu silaka bankaka na kati na bo kima ya mfunu yina yandi buyaka kupesa Bayuda yina kondaka lukwikelu—kidimbu mosi ya zulu. “Ya kieleka mono ke tubila beno nde bantu ya nkaka na kati ya bantu yina me tela-ma awa ta fwa ve tii kuna bo ta mona ntete Mwana ya muntu ke kwisa na Kimfumu na yandi.” (Matayo 16:28) Ya kieleka, Yezu ke tuba ve nde balongoki ya nkaka ta zinga tii ntangu yina yandi ta baka Kimfumu na 1914. Yezu monisaka na balongoki na yandi tatu yina yandi vandaka kuzola mingi mambu ya kuyituka yina yandi ta sala ntangu yandi ta kuma mfumu. Bo ke binangaka Mbona-meso yango lukituku.

w05 2/1 5 § 11

Bambikudulu Vandaka Kutubila

Ntetentete Kristu

¹¹ Bilumbu sambanu na nima, Yezu bakaka Pie-re, Yakobo, ti mpangi na yandi Yoane, mpi yandi nataka bo na zulu ya ngumba mosi ya nda, kisika bo vandaka kaka bo mosi. Ebuna yandi kitukaka na ntwala na bo; luse na yandi semaka bonso ntangu, mpi bilele na yandi ya zulu kumaka kungenga bonso nsemo. Mpi Moize ti Eliya basikilaka bo, bo vandaka kusolula ti yandi. Ebuna Pie-re songaka Yezu nde: “Mfumu, yo kele mbote mutindu beto kele awa. Kana nge me zola, mono ta tunga batenta tatu awa, mosi sambu na nge, mosi sambu na Moize, mpi mosi sambu na Eliya.” Ntangu yandi vandaka kaka kutuba, dituti mosi yina vandaka kusema

fikaka bo, ebuna ndinga mosi basikaka na dituti yina mpi tubaka nde: “Yai Mwana na mono, ya mono ke zolaka mingi, yina mono me ndima. Beno wila yandi.”—Matayo 17:1-6.

noti ya kulongukila ya nwtsty-E ya Mar 9:7

ndinga mosi: Yai kele mbandu ya zole na bammabandu tatu na masolo ya Evan-zile, kisika bo ke monisa Yehowa bonso nde yandi ke solula mbala mosi ti bantu.—Tala banoti ya kulonguki-la ya Mar 1:11; Yoa 12:28.

Timuna Sambu na Kusosa Bimvwama ya Kimpeve

w08 2/1 32 § 8

Bangindu ya Mfunu ya Mukanda ya Marko

10:6-9. Lukanu ya Nzambi kele nde bankwelani kukabwana ve. Yo yina, na kisika ya kusosa ku-fwa makwela nswalu, bakala ti nkento fwete sala ngolo na kusadila minsiku ya Biblia sambu na kununga konso mpasi yina lenda basika na makwela na bo.—Mat 19:4-6.

banoti ya kulongukila ya nwtsty-E ya Mar 10:17, 18

Longi ya Mbote: Ntembe kele ve nde muntu yina sadilaka bangogo “Longi ya Mbote” sambu na kuleba Yezu, mpi yandi sadilaka yo kaka bonso titre sambu bamfumu ya mabundu vandaka kusosa lukumu ya mutindu yina. Yezu vandaka kubuya ve nde bo binga yandi na mutindu ya mbote nde “Longi” mpi “Mfumu” (Yoa 13:13), kansi yandi vandaka kupesa lukumu yon-so na Tata na yandi.

Ata muntu mosi ve kele mbote, katula kaka Nzambi: Awa Yezu zabaka nde kaka Yehowa mpamba kele Muntu ya Kuluta Kuzanguka na mambu yina kele mbote, yandi mpamba kele ti nswa ya kumonisa beto mambu yina kele mbote mpi yina kele mbi. Ntangu Adami mpi Eva kolamaka mpi diaka mbuma ya nti ya kuza-ba mambu ya mbote mpi ya mbi, bo sosaka kusadila nswa yai na kisika ya Nzambi. Kansi, na kudikulumusa yonso, Yezu bikilaka Tata na

yandi nswa yina. Nzambi me monisaka mambu yina kele mbote na nsadisa ya mambu yina yandi ke lombaka beto na kusala na Ndinga na yandi.—Mar 10:19.

MAYI 21-27

BIMVWAMA YA NDINGA YA NZAMBI | MARKO 11-12

“Yandi Me Tula Mingi Kuluta Bantu Yonso ya Nkaka”

**banoti ya kulongukila ya nwtsty-E
ya Mar 12:41, 42**

bakesi ya makabu: Mikanda ya ntama ya Bayuda ke tuba nde bakesi yai ya makabu to bitunga, vandaka bonso bampungi to bibongo; ntembe kele ve nde yo vandaka ya kukanguka na zulu. Bantu vandaka kutula makabu ya mutindu na mutindu na bakesi yango. Ngogo ya Kigreki ya bo me sadila awa kele mpi na Yoa 8:20, bo me balula yo na ngogo “kesi.” Ziku ngogo yai ke tubilaka kisika mosi yina vandaka na Kibansala ya Bankento. (noti ya kulongukila ya Mat 27:6 mpi App. B11.) Na kutadila mikanda ya rabiniki, bo tulaka bakesi 13 ya makabu na Iweka ya bibaka ya kibansala yina. Ntembe kele ve nde tempelo vandaka mpi ti kesi mosi ya nene kisika bo vandaka kutula mbongo ya makabu yina bo vandaka kubaka na bakesi ya makabu yina vandaka na Kibansala ya Bankento.

mbongo zole ya fioti ya bibende: Na kisina, “baleptoni zole.” Ngogo ya Kigreki *le-pton'*, na ntalu bumbidi (na *pluriel*) ke tendulaka kima mosi ya fioti kibeni. Ntembe kele ve nde leptoni vandaka mbongo ya kibende ya kwivre to ya bronze ya kuluta fioti yina bo vandaka kusadila na Izraele. Baleptoni 128 ke sala denari 1.—Tala Bantendula ya Bangogo, “Leptoni,” mpi App. B14.

ya ntalu fioti kibeni: Na kisina, “baleptoni zole, yina kele kadrani mosi.” Ngogo ya Kigreki *kodran'tes* (ya me katuka na ngogo ya Kilatini

quadrans) ke tendula mbongo ya kwivre to ya bronze ya Baroma. Bakadrani 64 ke sala denari 1. Awa Marko me sadila mbongo ya Baroma sambu na kutendula ntalu ya mbongo yina Bayuda vandaka kusadila mgingi.—Tala App. B14.

w97-F 10/15 16-17 § 16-17

Yehowa Ke Sepelaka ti Kisalu Yina Nge Ke Salaka na Ntima ya Mvimba

¹⁶ Na nima ya mwa bilumbu, na Nisani 11, Yezu salaka kilumbu ya mvimba na tempelo; bo telaminaka kiyeka na yandi mpi yandi vandaka kupesa bamvutu ya me fwana na bangiufula yina bo vandaka kuyula yandi na yina me tala mpaku, lufutumuku mpi mambu ya nkaka. Yandi tungululaka balongi ya bansiku mpi Bafarize sambu na mambu yina bo vandaka kusala, mu mbandu, ‘kudia bima ya mifwidi ya bankento.’ (Marko 12:40) Ziku na nima, Yezu vandaka na Kibansala ya Bankento, kisika bakesi 13 ya makabu vandaka na kutadila kinkulu ya Bayuda. Yandi vandaka mwa fioti, mpi yandi vandaka kutala na dikebi yonso mutindu bantu vandaka kutula makabu na bakesi yango. Bimvwama mingi kwisaka, ziku bankaka vandaka kudimonisa bonso bantu ya mbote. (Fwanisa ti Matayo 6:2.) Yezu tulaka dikebi na nkento mosi. Ziku ata muntu mosi ve monaka diambu mosi ya mfunu na yandi to na dikabu na yandi. Kansi Yezu yina ke zabaka ntima ya bantu, zabaka nde nkento yina vandaka “mufwidi ya nsukami.” Yandi zabaka mpi ntalu ya siki-siki ya dikabu na yandi; yandi tulaka “mbongo zole ya fioti ya bibende, ya ntalu fioti kibeni.”—Marko 12:41, 42.

¹⁷ Yezu bingaka balongoki na yandi, sambu yandi zolaka nde bo mona diambu yai sambu na kubakisa dilongi yina yandi zolaka kulonga. Yezu tubaka nde, yandi “me tula mbongo mingi kuluta bantu yonso ya nkaka yina me tula mbongo na bakesi ya makabu.” Sambu na Yezu, nkento yina tulaka mbongo mingi kuluta mbongo ya bantu yonso ya nkaka. Yandi pesaka “yonso yina yandi vandaka na yo”—yandi pesa-

ka mbongo yonso yina yandi bikalaka na yo. Diambu yina yandi salaka, monisaka nde yandi kudiyambulaka na maboko ya Yehowa sambu Yehowa kulungisa bampusa na yandi. Yandi kumaka mbandu ya mbote na yina me tala kupa-sa makabu na Nzambi ata dikabu na yandi vandaka kumonana kima mosi ya kukonda mfunu na kinsuni. Kansi na meso ya Nzambi yo vandaka na valere mingi kibeni!—Marko 12:43, 44; Yakobo 1:27.

w97-F 10/15 16 § 16

Yehowa Ke Sepelaka ti Kisalu Yina Nge Ke Salaka na Ntima ya Mvimba

¹⁷ Yezu bingaka balongoki na yandi, sambu yandi zolaka nde bo mona diambu yai sambu na kubakisa dilongi yina yandi zolaka kulonga. Yezu tubaka nde, yandi “me tula mbongo mingi kuluta bantu yonso ya nkaka yina me tula mbo-ngo na bakesi ya makabu.” Sambu na Yezu, nkento yina tulaka mbongo mingi kuluta mbo-ngo ya bantu yonso ya nkaka. Yandi pesaka “yonso yina yandi vandaka na yo”—yandi pesaka mbongo yonso yina yandi bikalaka na yo. Diambu yina yandi salaka, monisaka nde yandi kudiyambulaka na maboko ya Yehowa sambu Yehowa kulungisa bampusa na yandi. Yandi kumaka mbandu ya mbote na yina me tala kupa-sa makabu na Nzambi ata dikabu na yandi vandaka kumonana kima mosi ya kukonda mfunu na kinsuni. Kansi na meso ya Nzambi yo vandaka na valere mingi kibeni!—Marko 12:43, 44; Yakobo 1:27.

w87-F 12/1 29 § 1

Keti Makabu ya Nge Ke Pesaka Ke Monisaka nde Nge Ke Salaka Bibansa?

Malungi ya mfunu yina beto lenda baka na disolo yai kele mingi. Ziku dilongi ya kuluta mfunu yina beto lenda baka kele nde: Beto yonso kele ti dibaku ya kusadila bima na beto sambu na kupa-sa maboko na lusambu ya kie-leka. Makabu ya kuluta mfunu na meso ya Nzambi kele makabu yina beto ke vandaka na yo mfunu mingi kansi ve makabu yina beto ke

monaka ve mfunu na yo. Na kutuba ya nkaka, keti beto ke pesaka makabu yina beto ke monaka ve mfunu na yo? To keti makabu ya beto ke pesaka ke monisaka nde beto ke salaka bi-bansa?

Timuna Sambu na Kusosa Bimvvwama ya Kimpeve

noti ya kulongukila ya nwtsty-E ya Mar 11:17

nzo ya bisambu sambu na makanda yonso: Na bansoniki tatu ya Baevanzile yina vutukilaka mambu ya kele na Yez 56:7, kaka Marko mu-nu yikaka bangogo yai: “sambu na makanda yonso [bantu].” (Mat 21:13; Luk 19:46) Tempe-lo ya Yeruzalemi vandaka kisika yina Bantu ya Izraele mpi banzenza yina ke waka Nzambi boma vandaka kukwenda sambu na kusamba Yehowa. (1Bant 8:41-43) Yezu buyisaka Bayu-da yina kumisaka tempelo kisika ya mumbungu mpi **nzo ya miyibi**. Mambu yina bo vandaka kusala lembisaka bantu ya makanda yonso na kukwenda pene-pene ya Yehowa na nzo na yandi ya lusambu mpi yo vandaka kukatula bo dibaku ya kuzaba yandi.

MAYI 28-YUNI 3

BIMVVWAMA YA NDINGA

YA NZAMBI | MARKO 13-14

“Kubwa Ve na Mutambu ya Kuwa Bantu Boma”

it-2-F 585 § 3

Piere

Na nsadisa ya longoki mosi yina landaka yandi to fidisaka yandi na nzo ya nganganzambi ya nene, Pierie kotaka mbala mosi na kibansala. (Yoa 18:15, 16) Yandi vandaka ve na kingenga mpi na mudidi kansi yandi kwendaka kuyotila tiya. Nsemo ya tiya sadisaka bantu ya nkaka na kuzaba nde yandi vandaka longoki ya Yezu mpi mutindu na yandi ya kutuba monisaka nde yandi vandaka

muntu ya Galilea. Ntangu bo tubaka nde yandi me zaba Yezu, Piere buyaka Yezu mbala tatu, nkutu yandi tubaka nde yandi me zaba Yezu ve. Nsuka-nsuka yandi kudisingaka kibeni. Na mbala mosi nsusu kokulaka mbala ya zole ebuna Yezu “balukaka mpi talaka Piere na meso.” Piere basikaka na nganda, lembaka nitu mpi dilaka ngolo kibeni. (Mat 26:69-75; Mar 14:66-72; Luk 22:54-62; Yoa 18:17, 18; tala *CHANT DU COQ ; SERMENT.*) Kansi Yezu zwaka mvutu na mambu yina yandi bondilaka Yehowa sambu na Piere mpi lukwikilu ya Piere lembaka ve.—Luk 22:31, 32.

Timuna Sambu na Kusosa Bimvwama ya Kimpeve

w08 2/1 32 § 6

Bangindu ya Mfunu ya Mukanda ya Marko

14:51, 52—Nani vandaka mwana-bakala yina “tinaka kinkonga”? Kaka Marko mpamba muntu ke tubila diambu yai, yo yina beto lenda tuba nde yandi vandaka kutubila yandi mosi.

